

UN ARTEFACT METALIC DESCOPERIT ÎN AȘEZAREA PREISTORICĂ DE LA ALBA IULIA – LUMEA NOUĂ

Mihai Gligor, Simona Varvara

Introducere

Cercetările arheologice preventive realizate în ultimii ani în cadrul sitului de la Alba Iulia – *Lumea Nouă*, prin rezultatele obținute¹, au readus în discuție locul și importanța acestei așezări în cadrul neoliticului și eneoliticului Transilvaniei. Din problematica amplă ridicată de săpăturile de la Lumea Nouă, studiul de față își propune să prezinte un artefact metalic, în contextul aparte al descoperirilor cu caracter funerar din Sp. II/2003.

Contextul arheologic

În anul 2003 s-a cercetat suprafața Sp. II/2003 (proprietatea Mariș), împărțită în 4 carouri cu dimensiunile de 4 x 4 m (notate cu A-D) și cu martori stratigrafici de 1 m grosime. În caroul C, de la adâncimea de aprox. 0,75 m, au fost identificate în groapa G1 resturi umane osoase, atât cranii, cât și oase lungi (fig. 1). Groapa este marcată de pietre dispuse pe conturul exterior și are diametrul variabil cuprins între 1,50-1,70 m (fig. 2). Resturile scheletice nu au fost găsite în conexiune anatomică. S-a constatat distribuția la întâmplare a resturilor osoase străvechi, lăsând impresia că au fost mai degrabă aruncate doar părți ale corpului în interiorul gropii. Această senzație este întărită și de observația că multe oase, cu precădere oase lungi, au fost depistate în poziție oblică sau chiar verticală. Contextul arheologic clar precizat presupune că părțile din trupurile respective s-au descarnat în această poziție. În final, au fost identificate 23 de cranii umane².

¹ Iuliu Paul, Mihai Gligor, Cristian Florescu, „Raport asupra săpăturilor de eliberare de sarcină istorică efectuate în situl arheologic de la Alba Iulia – Lumea Nouă”, în *Patrimonium Apulense*, Alba Iulia, III (2003), p. 114-117; Mihai Gligor, „O figurină antropomorfă aparținând culturii Petrești, de la Alba Iulia – Lumea Nouă”, în *Sargetia*, XXXI (2003), p. 51-60; Idem, „Cercetări arheologice preventive la Alba Iulia – Lumea Nouă. O descoperire aparținând grupului Foeni”, în *Apulum*, XLIV (2007), p. 1-28; Idem, „Situl arheologic de la Alba Iulia – Lumea Nouă. Istoricul cercetărilor”, în *AUA, Series Historica*, XI/1 (2007), p. 161-178; M. Gligor, C. Florescu, M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, Ș. Lipot, C. Toth, Paula Mazăre, Beatrice Ciută, „Raport asupra cercetărilor arheologice preventive de la Alba Iulia – Lumea Nouă. Campania 2005”, în *CCA*, 2006, p. 55-59; M. Gligor, C. Florescu, M. Breazu, Paula Mazăre, T. Borșan, I. Maican, Ș. Lipot, C. Toth, „Raport asupra cercetărilor arheologice preventive de la Alba Iulia – Lumea Nouă. Campania 2006”, în *CCA*, 2007, p. 39-49.

² Mihai Gligor, „Înmormântări multiple în așezarea preistorică de la Alba Iulia – Lumea Nouă”, în *Revista Română de Medicină Legală*, București, 14 (2006), (1), p. 18.

Printre oasele umane au fost identificate și fragmente de chirpici (fig. 2), antrenate foarte probabil din resturile locuinței de suprafață L1, depistată în imediata apropiere, în carourile A-B.

Din G1/Sp. II-2003 au fost prelevate și două probe din material osos uman pentru obținerea de date de cronologie absolută prin metoda C^{14} AMS: (Poz-19489) – 5750 ± 50 BP și (Poz-19375) – 5650 ± 40 BP. Datele se încadrează în intervalul 4690-4450 calBC, corespunzător unei faze pe deplin formate din evoluția grupului Foeni³.

Descrierea piesei metalice

Artefactul metalic la care facem referire a fost descoperit în apropierea unei calote craniene secționată, la adâncimea de aprox. 0,90-0,95 m (fig. 3). Este vorba de o piesă obținută prin batere, de formă ovală, cu profil dreptunghiular și o ușoară rotunjire la partea exterioară, cu diametrul interior de aprox. 3 cm (fig. 4).

Analiza chimică

Compoziția chimică⁴ a piesei metalice a fost determinată cu ajutorul unui microscop electronic de baleiaj⁵, cuplat cu un analizor de raze X⁶. Rezultatele prezentate în tabel (fig. 5) indică faptul că artefactul investigat a fost confecționat din cupru, fapt dovedit de procentajul de 99,50% (Wt%)⁷ cupru identificat în proba analizată. Siliciul identificat în probă în procent de 0,26% (Wt%) își are originea cel mai probabil în urmele de pământ din mediu, care au rămas pe suprafața artefactului chiar și după spălare. Urmele de aluminiu provin din pulberea de alumina cu care artefactul a fost șlefuit în prealabil și care nu au fost complet eliminate prin spălare.

Discuții

Pentru Transilvania, avem cunoscutele descoperiri de la Balomir – *Gura Văii Cioarei*⁸ și Iernut – *Bideșcutul Mare*⁹, încadrate de către N. Vlassa la finalul complexului Starčevo-Criș. În privința piesei de la Balomir – un ac confecționat din cupru nativ, de formă prismatică – datarea propusă a fost Starčevo-Criș IV/Vinča A, plecând de la contextul arheologic al descoperirii.

³ Mihai Gligor, „New data about Foeni communities at Alba Iulia – *Lumea Nouă*”, în C. Cosma, S. Varvara, M. Gligor (ed.), *Vârste absolute prin metode nucleare de datare*, Cluj-Napoca, Ed. Quantum, 2008, p. 150-151, pl. VII.

⁴ Analizele au fost realizate la Pierre and Marie Curie University, Paris, France.

⁵ Model Leica Stereoscan 440, controlat de software LEO.

⁶ Princeton Gamma-Tech, model Spirit.

⁷ Wt % = procent de masă.

⁸ Nicolae Vlassa, „Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei”, în AMN, IV (1967), p. 406-407, fig. 6.

⁹ *Ibidem*, p. 408-409.

Literatura de specialitate înregistrează opinii diferite¹⁰, datarea oferită de descoperitor este contestată, se atribuie acest artefact metalic locuirii Coțofeni de la Balomir – *Gura Văii Cioarei*, dacă aducem în discuție atât luările de poziție mai vechi¹¹, cât și opiniile mai recente¹².

Ultima campanie de cercetări arheologice din situl neolitic de la Limba (jud. Alba) a permis identificarea, în S XIII, a unui strat de cultură aparținând fazei B a culturii Vinča, din care au fost scoase la suprafață și fragmente ceramice pictate de tip Lumea Nouă. Raportul de săpătură menționează depistarea în acest context a unui artefact metalic, probabil o sulă de cupru¹³, cu parte activă la ambele capete.

Pentru neoliticul timpuriu și dezvoltat¹⁴, pe teritoriul actual al României, artefactele din cupru sunt prezente în culturile Starčevo-Criș, Vinča, Hamangia, Boian, Vădastra.

La un palier cronologic corespunzător neoliticului târziu și începutul eneoliticului, sunt documentate arheologic și alte descoperiri asemănătoare cu piesa de la Lumea Nouă. Au fost identificate artefacte din cupru, podoabe, în orizontul Prototiszapolgár de la Hódmezővásárhely-Gorzsa¹⁵, precum și la comunitățile aparținând grupului Herpály de la Berettyóújfalu-Herpály¹⁶. Mai târziu, în mediu cucutenian¹⁷, frecvența descoperirilor de această factură se amplifică.

¹⁰ Mihai Ciortea, Gheorghe Lazarovici, „Corelații între metalurgia din Transilvania și Anatolia. Prelucrări din baze de date cantitative”, în *ActaMN*, 33 (1996), I, p. 647.

¹¹ Petre Roman, „Precizări asupra unor probleme ale neoliticului transilvănean”, în *RevMuz*, VI (1969), 1, p. 68; Eugen Comșa, „Unele date privind începuturile folosirii aramei în neoliticul României”, în *In Memoriam Constantini Daicoviciu*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1974, p. 78-79.

¹² Cristian Ioan Popa, „Descoperiri neolitice timpurii în bazinul hidrografic al Cugirului (județul Alba)”, în *Banatica*, Reșița, 15 (2000), I, p. 24-25, nota 41.

¹³ I. Paul, M. Ciută, C. Florescu, Paula Mazăre, M. Gligor, Beatrice Daisa, M. Breazu, C. Șuteu, „Raport asupra săpăturilor arheologice de la Limba, campania 2001”, în *CCA*, 2002, p. 517-518.

¹⁴ Comșa, Unele date, p. 74-81, fig. 1; Gheorghe Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca [Bibliotheca Musei Napocensis IV], 1979, p. 32, nota 142; p. 87, nota 127.

¹⁵ Ferencz Horvath, „Hódmezővásárhely-Gorzsa. Eine Siedlung der Theiß-Kultur”, în *Alttag und Religion. Jungsteinzeit in Ost-Ungarn*, Frankfurt am Main, 1990, p. 50-51, Abb. 54/302-305.

¹⁶ Nandor Kalicz, Pal Raczky, „Berettyóújfalu-Herpály. Eine Siedlung der Herpály-Kultur”, în *Alttag und Religion*, p. 134, Abb. 205/308-309.

¹⁷ Eugen Comșa, „Die Kupferverwendung bei den Gemeinschaften der Cucuteni-Kultur in Rumänien”, în *PZ*, 55 (1980), Abb. 4/14-15; 5/1-2, 4; 6/13-14.

Concluzii

Artefactul descoperit la Alba Iulia – *Lumea Nouă* a fost confecționat din cupru nativ, prin batere (ciocănire)¹⁸ și, dat fiind contextul arheologic, este interpretat ca și inventar funerar. Piesa metalică investigată este un inel de buclă, ce a avut drept utilitate prinderea părului. Se încadrează așadar în categoria podoabelor. Cronologic, descoperirea în discuție se plasează în jurul datei de 4500 calBC.

Odată cu debutul epocii cuprului (Kupferzeit) – concomitent cu perpetuarea realizării uneltelor și armelor din piatră șlefuită – confecționarea artefactelor din cupru intră într-o nouă etapă¹⁹, cunoscând dezvoltarea specifică metalurgiei cuprului.

Explicația figurilor/List of Illustrations

Fig. 1 G1-Sp. II/2003 – Complexul funerar neolitic/Neolithic Funerary “Complex”.

Fig. 2 G1-Sp. II/2003 – Grundriss.

Fig. 3 Contextul arheologic al descoperirii/Archaeological context.

Fig. 4 Artefact din cupru/Copper Artefact.

Fig. 5 Spectrul EDS și tabelul care conține rezultatele analizei chimice efectuate asupra piesei/EDS spectra and the table containing the results of the chemical analysis of the metallic artefact.

¹⁸ Comșa, Unele date, p. 82; Manuella Kadar, *Începuturile și dezvoltarea metalurgiei bronzului în Transilvania*, Alba Iulia, Ed. Aeternitas, 2007, p. 77-78.

¹⁹ Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe Lazarovici, *Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România*, Iași, Ed. Trinitas, vol. II, 2007, p. 13-15.

Fig. 1

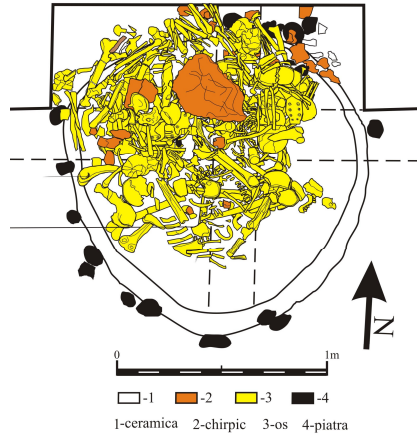

Fig. 2

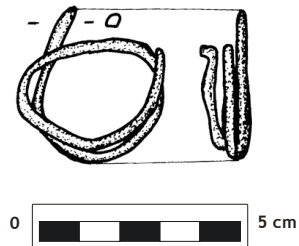
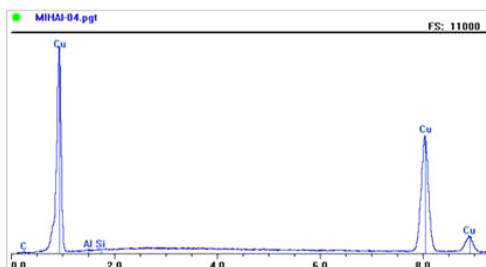

Fig. 3

Fig. 4

Live Time:	100.00	Count Rate:	3961	Dead Time:	33.54 %
Beam Voltage:	20.00	Beam Current:	0.50	Takeoff Angle:	38.84

Element	keV	Wt%	At%
Cu	8.046	99.50	99.85
C	0.277	0.00	0.00
Si	1.740	0.26	0.58
Al	1.487	0.25	0.57
Total		100.00	100.00

Fig. 5